

ภาวะผู้นำเชิงพุทธไทยแลนด์ ๔.๐ Buddhist Leadership for Thailand 4.0

พระครูสังฆรักษ์วีระศักดิ์ จันทวีโส (รณจันทร์วงษ์)^๑
อังคณา ใจเหิม^๒

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติของผู้นำในการนำพาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการบริหารที่ตั้งเป้าหมายไว้ ภาวะผู้นำเชิงพุทธจึงต้องเป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะเชิงพุทธที่มีคุณธรรมควบคู่กับการบริหารงานที่เป็นเลิศ ในปัจจุบันภาวะผู้นำเชิงพุทธไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นภาวะผู้นำที่ผู้นำควรนำมาปฏิบัติในองค์กรเพื่อให้องค์กรพัฒนาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการสร้างนวัตกรรมใหม่

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, ไทยแลนด์ ๔.๐

Abstract

Leadership is the quality of leaders in leading the organization to achieve the objectives of the management target. Buddhist leadership must be accomplished with morality and distinguished administration. The Buddhist leadership for Thailand 4.0 is suitable for organizations to create innovative and productive development.

Keywords: Leadership, Buddhist Leadership, Thailand 4.0

^๑พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๒คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

บทนำ

ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม ได้แสดงออกมาโดยธรรมที่ควรประพฤติควรที่จะมุ่งไปให้ถึงสภาวะอันสูงสุดที่สามารถแก้ปัญหา อุปสรรคขององค์กรที่ผู้นำชาติให้สามารถเนิ่นหน้าต่อไปได้ ถ้ากล่าวในทางหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตัวความไม่รู้ คือ อวิชชา ผลออกมาคือความเดือดร้อนต่อองค์กรที่เป็นภัยตนเอง ยิ่งผู้นำไม่มีความรู้ด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนาก็ย่อมเกิดปัญหามาก ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องเข้าใจหลักธรรม หรือรอบรู้ในเรื่องของศาสนาบ้าง การที่ผู้นำไม่มีวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหา ก็ไม่สามารถมองคน มองงาน มององค์กร ให้กระจ่างแจ่มแจ้งได้ก็จะก่อให้เกิดปัญหาตามมา

ผู้นำจะต้องรู้จักสร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้จงได้ สร้างองค์ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรผู้นำเชิงพุทธ พบว่าผู้นำจำเป็นต้องเอาความรู้ ความคิด ความสามารถและคุณธรรมมาสู่ภาคปฏิบัติเริ่มจากการทำงานได้ ทำงานดี ทำงานเป็น จนเกิดความชำนาญอันสืบเนื่องมาจากความรอบรู้ในหลายๆด้าน เช่นการงบประมาณ แผนการรักษา ศิลปะขนบธรรมเนียม แผนงานที่มีความจำเป็น และรู้จักใช้เมตตาธรรมหลักธรรมมาภิบาล หลักการรู้จักยกย่องผู้อื่น และให้มีการลงโทษแก่ผู้ที่ทำผิดล่วงละเมิดกฎหมายโดยไม่มีอคติแอบแฝงอยู่ในใจ สมควรตามโทษานุโทษ

นอกจากนั้น หากเราพิจารณาตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สรรพสิ่งจะดำรงอยู่ได้โดยอาศัยซึ่งกันและกันเท่านั้นจะอยู่แบบอิสระตามลำพังไม่ได้ นี่คือหัวใจของกฎธรรมชาติที่เรียกว่า ธรรม นิยาม อัน ครอบ คลุม ถึงความสัมพันธ์กันและความอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งปวง ซึ่งรู้จักกันดีกว่าเป็นกฎของธรรมชาติตามหลักปฏิจลสมุปบาทในทางพระพุทธศาสนา ตามทัศนะสังคมของชาวพุทธที่มองเห็นโลก ในฐานะ

ซึ่งเป็นสิ่งที่อิงอาศัยกันและกันแล้วก็จะพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบ กตัญญูและกรุณาต่อภูมำแห่งธรรมชาติเพื่อปลูกฝัง ให้สังคมมนุษย์มีการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติทั้งมวล แบบกลมกลืนกัน และแบบสันติซึ่งจะต้องพัฒนา หลักจริยธรรมศีลธรรมและคุณธรรมขึ้นไว้ในใจอย่างมั่นคงด้วยหลักพุทธธรรม ๓ ประการคือ ๑) ปัญญา หมายถึงความรู้ตามความเป็นจริงว่า ทุกอย่างอยู่ในโลกล้วนอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นทั้งสิ้น ๒) สุทธิ หมายถึงความบริสุทธิ์ซึ่งเป็นสภาวะที่ใจปราศจากความโลภ ๓) กรุณา หมายถึงความเห็นอกเห็นใจที่มีต่อบรรดาเหล่าสัตว์และสิ่งแวดลอมทางธรรมชาติ (พระครูสิทธิจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ๒๕๔๘ : ๒๕ – ๒๗) ชี้ให้เห็นคุณลักษณะของภาวะผู้นำทางการศึกษา ต้องมีความรู้ดี ปฏิบัติได้และเข้าใจหลักพระพุทธศาสนาที่จะนำไปพัฒนาดตนเองและบุคลากรในองค์กรต่อไป

คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารการศึกษา

คุณลักษณะผู้นำที่ดีของผู้บริหาร ที่มีลักษณะนักบริหารการศึกษามีอาชีพ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหาร และการจัดการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (ธีระ รุญเจริญ และคณะ, ๒๕๔๕ : ๒๒ – ๒๔) ดังนี้ ๑) ลักษณะพื้นฐานธรรมชาติเดิมเป็นทุน เช่น ความถนัดในการเป็นผู้นำ ลักษณะนิสัย และเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ๒) การศึกษา ๓) บุคลิกภาพน่าเชื่อถือ ๔) คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ อดทน อดกลั้น รับทั้งผิดและชอบ เสียสละ และเป็นคนดีของสังคม ๕) ความสามารถหรือความชำนาญการในด้านการบริหารและจัดการศึกษาตามหลักวิชาและการปฏิบัติและแนวคิดของนพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (๒๕๔๐ : ๓๙-๔๐) กล่าวถึงคุณลักษณะและ

คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้บริหารการศึกษา ๓ ประการ ดังนี้

๑. คุณลักษณะทางด้านวิชาการ ได้แก่ ความรู้ทางวิชาชีพของผู้บริหาร ความรู้ทั่วไปของผู้บริหารและประสบการณ์ของผู้บริหาร

๒. คุณลักษณะทางด้านบุคลิกภาพของผู้บริหาร ได้แก่บุคลิกภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ และบุคลิกภาพทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

๓. คุณลักษณะทางด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบดังนี้ มีสติปัญญาฉลาดและมีไหวพริบ รับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน มีส่วนร่วม ความสามารถในการจูงใจคน การตัดสินใจ และการประสานทั้งงานและคน ในขณะที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๕๐: ๑-๓๕) ได้กำหนดมาตรฐานผู้บริหารการศึกษาเมื่ออาชีพซึ่งหมายรวมถึง ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา และเกณฑ์ดังกล่าวมีลักษณะหรือคุณสมบัติเฉพาะ โดยเกณฑ์แต่ละข้อได้กำหนดลักษณะพฤติกรรม การแสดงออกที่นำไปสู่ผลสำเร็จเป็นระดับคุณภาพ ๓ ระดับ เพื่อผู้บริหารการศึกษาได้นำมาประเมินตนเองได้ดังนี้

๑. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาโดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ แสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพการบริหารการศึกษาอยู่เสมอ

ระดับ ๒ มีบทบาทในการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา

ระดับ ๓ เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา

๒. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาบุคลากรผู้เรียนและชุมชน โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับครู ผู้เรียนและชุมชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

ระดับ ๒ ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับครู ผู้เรียนและชุมชนทั้งงานด้านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา

ระดับ ๓ ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมทุกด้านในหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ทั้งด้านการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม ตลอดจนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาครูผู้เรียนและชุมชน

๓. มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ รู้จุดเด่นจุดด้อยของผู้ร่วมงานและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้ร่วมงาน

ระดับ ๒ แก้ไขข้อบกพร่องของผู้ร่วมงานและส่งเสริมพัฒนาความสามารถให้สูงขึ้นอยู่เสมอ

ระดับ ๓ พัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มขีดความสามารถของแต่ละคน

๔. พัฒนาแผนงานขององค์การให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริงโดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ จัดทำแผนปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของหน่วยงาน

ระดับ ๒ จัดทำแผนพัฒนา และแผนปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของหน่วยงานและชุมชน

ระดับ ๓ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่มุ่งให้เกิดผลคุ้มค่าต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สังคมและสิ่งแวดล้อม

๕. พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ เลือกสื่อ เครื่องมือ เทคนิค วิธีการต่างๆ ที่มีคุณภาพมาใช้ในการบริหารงานได้อย่างเหมาะสม

ระดับ ๒ ใช้และพัฒนาสื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการต่างๆ ที่มีคุณภาพอย่างหลากหลายและผู้ร่วมงานมีส่วนร่วม

ระดับ ๓ คิดค้นผลิตสื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการในการบริหารการศึกษาโดยผู้ร่วมงานมีส่วนร่วม

๖. ปฏิบัติงานขององค์การโดยเน้นผลภาวะ โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ มีการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้จริง

ระดับ ๒ มีการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้จริง โดยผู้บริหารและผู้ร่วมปฏิบัติงานร่วมตรวจสอบ ประเมินระหว่างการปฏิบัติและปรับปรุงงานเพื่อนำไปสู่ผลจริง

ระดับ ๓ มีการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้จริง โดยผู้ปฏิบัติงานดำเนินการเอง ตรวจสอบ ประเมินระหว่างการปฏิบัติงานด้วยตนเอง และปรับปรุงได้เอง จนสามารถนำไปสู่ผลได้จริงอย่างภาคภูมิใจ

๘. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบโดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ เป็นการรายงานผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง มีหลักฐานการปฏิบัติชัดเจนแสดงถึงข้อดี ข้อเสีย ผลกระทบของงานที่ได้ปฏิบัติ

ระดับ ๒ เป็นการรายงานผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง มีรายละเอียดที่ลึกซึ้งแสดงถึงความสำเร็จของงานที่ชื่นชม ภูมิใจ นำเสนอข้อปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการในลักษณะ

ต่างๆ ตามที่ได้ปฏิบัติจนเกิดผลจริง เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษ

ระดับ ๓ เป็นการรายงานผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง มีรายละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเสนอแนวทางในการปรับปรุงวิธีการ การปฏิบัติให้ได้ผลดีกว่าเดิม จากผลเสียและข้อจำกัดที่พบ และมีข้อเสนอแนะในการปรับใช้ในสภาวะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

๘. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

ระดับ ๒ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ ให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องในลักษณะสร้างสรรค์ตลอดจนสอดแทรกแบบอย่างการปฏิบัติงานที่ดีในกระบวนการบริหาร

ระดับ ๓ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจนผู้อื่นเกิดศรัทธา และปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีเลือกสรรแล้วจนเป็นปกตินิสัย

๙. ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับองค์การอื่นๆ และชุมชนตามที่ได้รับมอบหมายได้ครบถ้วน บรรลุวัตถุประสงค์ของรายงาน

ระดับ ๒ อาสาเข้าร่วมปฏิบัติงานในชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามความสามารถและความถนัด

ระดับ ๓ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและร่วมมือกับหน่วยงานอื่นพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นระบบ

๑๐. แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ สามารถแสวงหาและใช้ประโยชน์จากข้อมูล ข่าวสารที่จำเป็นต่อการบริหาร

ระดับ ๒ สามารถรวบรวมข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นมาจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และนำมาใช้ในการพัฒนางานและผู้ร่วมงานได้

ระดับ ๓ สามารถนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างเป็นปกติวิสัย และสามารถให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ร่วมงาน หน่วยงานและชุมชนได้อย่างเป็นระบบ

๑๑. เป็นผู้นำ และสร้างผู้นำ โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ เป็นผู้นำการพัฒนาที่ดี

ระดับ ๒ ปฏิบัติงานเป็นแบบอย่างส่งเสริมการทำงานร่วมกัน

ระดับ ๓ ร่วมกันสร้างแนวทางหรือวัฒนธรรมการทำงานที่ดีขององค์กร

๑๒. สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์ โดยพิจารณาจาก

ระดับ ๑ ตระหนักในปัญหาและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรอบด้าน

ระดับ ๒ เตรียมวางแผนแก้ปัญหา วางแผนการเปลี่ยนแปลงและปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์รอบด้าน

ระดับ ๓ ดำเนินกิจกรรมขององค์กรได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

กล่าวได้ว่า คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารองค์การทั่วไป และผู้บริหารการศึกษาตามแนวคิดของนักการศึกษาทั้งหลายนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้นำ ในการกำหนดแนวทางการสร้างและพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำให้สอดคล้องกับบทบาทและพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้องค์กรได้เป็นอย่างดีทั้งยังช่วยให้ผู้นำสามารถนำกลุ่มหรือองค์การไปสู่ความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายสูงสุด

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ

ข้อสังเกตการวิจัยภาวะผู้นำเริ่มแรกส่วนใหญ่จะพยายาม ๑) เปรียบเทียบระหว่างคุณลักษณะของบุคคลที่กลายเป็นผู้นำและบุคคลที่เป็นผู้ตาม และ ๒) ระบุคุณลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สมมติฐานที่รองรับของนักวิจัยคุณลักษณะดูเหมือนว่าผู้นำจะเป็นโดยกำเนิด ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาในภายหลัง

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ คือ ไม่สามารถระบุคุณลักษณะที่แน่นอนที่แบ่งแยกระหว่างบุคคลที่เป็นผู้นำ และบุคคลที่ไม่เป็นผู้นำได้ วิธีการศึกษาเชิงคุณลักษณะจะมีข้อจำกัดบางอย่าง ตัวอย่างเช่น เราทราบว่าบุคคลต่างๆ อาทิ โนโปลีเยน เมาเซตุง อับราฮัม ลินคอล์น ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ วินสตัน เชอร์ชิลล์ และมาร์ติน ลูเธอร์คิง แตกต่างจากบุคคลอื่น แต่กระนั้นเราจะไม่มีคุณลักษณะของภาวะผู้นำบางอย่างของพวกเขาาร่วมกันเลย (สมัยศานาวิการ, ๒๕๔๖ : ๑๖๖)

แม้ว่าผลลัพธ์ของการค้นหาคุณลักษณะเหล่านี้ จะมีประโยชน์ต่อการระบุคุณลักษณะเด่นของผู้นำ รายการคุณลักษณะที่สำคัญของภาวะผู้นำมีอยู่อย่างไม่จบสิ้น และได้เพิ่มมากขึ้นทุกที โดยไม่ได้แสดงให้เห็นเลยว่าเราจะมีกลุ่มของคุณลักษณะที่แน่นอน ที่แบ่งแยกระหว่างผู้นำที่บรรลุความสำเร็จและไม่บรรลุความสำเร็จ แม้ว่าคุณลักษณะเช่นบุคลิกภาพจะปรากฏเป็นตัวแปรที่สำคัญ แต่บุคลิกภาพจะเป็นเพียงส่วนน้อยของตัวแปรหลายอย่าง ที่มีส่วนช่วยต่อภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ (ประภาพรรณ รักเลี้ยง, อัดสำเนา)

วิธีการศึกษาเชิงคุณลักษณะได้สูญเสียความนิยมไป แม้ว่านักวิจัยบางคนจะยังคงค้นหาคุณลักษณะของภาวะผู้นำอยู่ ข้อสรุปเบื้องต้น

ของการศึกษาเหล่านี้ จะอยู่ที่ว่าผู้นำโน้มเอียงที่จะมีสติปัญญาความไว้วางใจได้ สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจที่สูงกว่าผู้ตามของพวกเขา แต่ผลลัพธ์ของการศึกษาเหล่านี้จะไม่แน่นอน ข้อบกพร่องที่สำคัญของทฤษฎีเชิงคุณลักษณะคือ เราจะไม่มีคุณลักษณะของผู้หน้าที่ถูกค้นพบว่าเกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอกับความสำเร็จของกลุ่ม (ประภาพรรณ รักเลี้ยง, อัดสำเนา)

การพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษาของภาวะผู้นำต้องสามารถบูรณาการกับหลักพระพุทธศาสนาด้วยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำ

การพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษาของภาวะผู้นำต้องสามารถบูรณาการกับหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำ ได้แก่ กัลยาณมิตร โดยมีคุณสมบัติพิเศษจำเพาะสำหรับการทำหน้าที่นั้นอีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะคุณสมบัติพื้นฐานที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๓ : ๒๘๗-๒๘๙) ได้แก่ ๑) ปิโย นำรัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ขวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม ๒) ครุ นำเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย ๓) ภาวนีโย นำเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้าง และรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งมั่นคงและความภาคภูมิใจ ๔) วัตตารุจักพุดให้ได้ผล คือพูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจรู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไรคอยให้ คำแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี ๕) วจนักขโม ทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้ถูกจิก ทลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้

ไม่เสียอารมณ์ ๖) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่องล้าลึกได้ คือกล่าวชี้แจงเรื่องที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนลูกศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป ๗) โน จัญฐานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำไปในอูฐาน คือไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร โดยหากคุณสมบัติของกัลยาณมิตรอย่างเลิศ คือ ความเป็นผู้กระทำได้จริงในสิ่งที่สอนแก่ผู้อื่น หรือได้บรรลุผลสำเร็จนั้น ด้วยตนเองแล้วจึงสอนเรื่องนั้นแก่ผู้อื่น อย่างหนึ่งและความเป็นอิสระ เมื่อจะช่วยผู้อื่น ตนเองไม่ติดนุ่งนั่งอยู่ในเครื่องผูกพันเดียวกันกับที่เขากำลังติดอยู่ จากแนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นคุณลักษณะที่สามารถนำไปพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธไปพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับแนวคิดในก้าวไปของประเทศไปสู่ไทยแลนด์ ๔.๐ ได้ดังนี้

ภาวะผู้นำเชิงพุทธไทยแลนด์ ๔.๐

ในขณะที่รัฐบาลพยายามผลักดันประเทศไปสู่ไทยแลนด์ ๔.๐ ซึ่งเป็นเรื่องของเศรษฐกิจที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และการให้บริการมูลค่าสูง ในทำนองเดียวกันผู้นำซึ่งนำคนทำงานบนฐานความรู้ก็ต้องปรับเปลี่ยนสไตล์ของภาวะผู้นำจากเดิมๆ เป็นแบบใหม่ (ภาวะผู้นำสำหรับไทยแลนด์ ๔.๐, ออนไลน์) ดังนี้

๑. จากการใช้คำสั่งมาเป็นการสร้างการมีส่วนร่วม ผู้นำในอดีตนำคนทำงานจำนวนมากซึ่งเป็นคนใช้แรงงาน/ใช้ทักษะในระดับต่ำ การนำจึงมุ่งเน้นไปที่คนหมู่มากต้องทำตามขั้นตอนการทำงาน ระบบ ระเบียบ คำสั่ง เพื่อควบคุมคนหมู่มาก คนทำงานใช้ดุลพินิจน้อยมากในการทำงาน ดังนั้นผู้นำจึงต้องมั่นใจว่าสิ่งที่เขาส่งไปคนจะทำตามทุกๆ คำ จึงดูมีเหตุผลที่การใช้คำสั่งในบริบทเดิมน่าจะเหมาะสมที่สุด เมื่อเราก้าวมาที่ไทยแลนด์ ๔.๐ แล้ว เรากำลังพูดถึงคนทำงานกลุ่มใหม่ที่ใช้ฐานความรู้ในการทำงาน พวกเขา

ใช้ข้อมูลเป็นวัตถุดิบ พวกเขาใช้ดุลพินิจในการทำงานมากขึ้นยิ่งไปกว่านั้นเรายังมีกลุ่มคน Millennial Generation คือคนรุ่นใหม่อายุระหว่าง ๒๒-๒๙ ปี เข้ามาในเกือบทุกองค์กร คนรุ่นนี้ไม่คุ้นชินกับการถูกสั่งเท่าไรนัก

ทางแก้: คุณต้องสร้างการมีส่วนร่วมมากขึ้นนั่นจึงเป็นสาเหตุว่าทำไมองค์กรจำนวนมากจึงเริ่มใช้กระบวนการสร้างความผูกพันในการทำงาน โดยกระบวนการนี้จะเริ่มต้นวัดว่าระดับความผูกพันของพนักงานที่มีต่อองค์กร/นายจ้าง อยู่ตรงไหน องค์กรปรารถนาจะให้ไปถึงระดับไหน และจะต้องทำอย่างไรให้ไปถึงระดับที่ต้องการ ซึ่งมักจะทำกันต่อเนื่องทุกๆ ปี

๒. จากควบคุมสู่การสร้างแรงบันดาลใจในอดีตผู้นำต้องมั่นใจว่าระเบียบ กฎ และนโยบาย ได้รับการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด การควบคุมจึงจำเป็น แต่ว่าคนทำงาน ฐานความรู้ ๔.๐ นั้นต้องการมากกว่าการควบคุม เขาต้องการแรงบันดาลใจในการทำงาน

ทางแก้: ผู้นำ ๔.๐ ต้องเปิดใจให้กว้าง ยอมรับความแตกต่างหลากหลายได้มากขึ้น

๓. จากการออกคำสั่ง เป็นการถามให้ใช้ความคิด ปีเตอร์ เอฟ ดรักเกอร์ เคยกล่าวไว้ว่า “ผู้นำในอดีตรู้ทุกเรื่องเพื่อสั่งให้คนทำงานได้ ผู้นำในอนาคตต้องรู้จักถามแทน” ผู้นำจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ที่ต้องเริ่มบริหารคนทำงาน ฐานความรู้มากขึ้นเรื่อยๆ พวกคนทำงาน ฐานความรู้มักจะรู้ในงานของเขา มากกว่านายของเขา

ทางแก้: ผมแนะนำหนังสือ “Quiet Leadership” โดย David Rock ซึ่งจะทำให้เราเป็นผู้นำที่ถามเป็น และรู้จักทำให้คนคิดหา คำตอบได้ด้วยตนเองเป็นอย่างดี

๔. จากการมุ่งแก้จุดอ่อน เป็นสนใจใช้จุดแข็งมากขึ้น ในอดีตเราต้องการให้คนทำงานตามกฎ ตามขั้นตอน ดังนั้นจึงมีวิธีที่ถูกต้องในการ

ทำงานเพียงไม่กี่วิธี งานส่วนใหญ่ก็เป็นงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตที่จับต้องได้ เราเห็นว่าการควบคุมคุณภาพทำให้เราดูออกว่าสินค้าตัวไหนบกพร่อง ตอนนี้พอมาถึงยุคคนทำงาน ฐานความรู้ที่ต้องใช้ทักษะขั้นสูงมากขึ้นในการทำงาน ดังนั้น การพยายามจ้องจับผิดเพื่อป้องกันบริการที่ด้อยคุณภาพจึงทำได้ยากขึ้น เราจึงต้องหันมาสนใจจุดแข็งแทน ในการขับเคลื่อนองค์กรชั้นนำต่างๆ มากขึ้นเรื่อยๆ

ทางแก้: เรียนรู้ที่จะปลดปล่อยจุดแข็งของคน

๕. จากอบรมอย่างเดียว เป็นเพิ่มการโค้ช การอบรมยังสำคัญอยู่ เพราะว่ามันเป็นประโยชน์สำหรับการที่เราต้องการสอนให้คนมี ฐานความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ว่าผู้นำ ๔.๐ การอบรมอย่างเดียวไม่พอเสียแล้ว คนทำงาน ฐานความรู้ต้องใช้ดุลพินิจมากขึ้นเรื่อยๆ ในการทำงาน

ทางแก้: เรียนรู้ที่จะฟังมากขึ้น

บทสรุป

ภาวะผู้นำเชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องมีหลักพุทธธรรมในการบริหารจำเป็นจะต้องอาศัยหลักพุทธธรรม กัลยาณมิตรในการบริหารเพื่อผู้บริหารจะเป็นผู้ที่นั่งในใจของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสง่างามโดยประยุกต์ใช้กับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อการบริหารองค์กรอย่างเป็นเลิศต่อไป ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธไทยแลนด์ ๔.๐ มองเห็นประเด็นที่สามารถพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาได้ดังนี้ ๑) ภาวะผู้นำทางการศึกษาต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงของตน ๒) ภาวะผู้นำทางการศึกษาต้องเข้าใจนโยบายรัฐบาลในการพัฒนาการศึกษา ๓) ภาวะผู้นำทางการศึกษาต้องเรียนรู้หลัก

พระพุทธศาสนา และ ๔) ภาวะผู้นำทางการศึกษาต้องสร้างวิสัยทัศน์ให้ก้าวทันการเปลี่ยนของกระแสนิยมที่ดีของโลก ดังนั้นคุณสมบัติของผู้นำที่ต้องเปิดใจให้กว้าง เรียนรู้ที่จะปลดปล่อยจุดแข็งของคน และเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งในทางพุทธศาสนานั้นมองภาวะผู้นำในไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นคุณลักษณะของผู้นำที่

นำพาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จด้วยหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน การให้ ปิยวาจา พูดจาอ่อนหวาน อุตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ และสมานัตตตา ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ภาวะผู้นำเชิงพุทธไทยแลนด์ ๔.๐ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จ

บรรณานุกรม

- ธีระ รุญเจริญ และคณะ. (๒๕๕๕). *การบริหารเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: เพลโล่.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (๒๕๕๐). *ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม). (๒๕๕๘). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๓). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรีนติ้งแมสโปรดักส์.
- ภาวะผู้นำสำหรับไทยแลนด์ ๔.๐. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/notes/thecoachinth/ภาวะผู้นำสำหรับไทยแลนด์-4.0> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙]
- สมยศ นาวิการ. (๒๕๕๖). *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๕๐). *นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.